

4. Лебедева Т. М. Государство как актор геополитики // Научно-аналитический проект «Геополитика» [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.geopolitics.ru/2012/10/gosudarstvo-kak-aktor-geopolitiki/> (дата обращения 19.01.2015 г.).
5. Логвина В. Л. Політологія : навчальний посібник / В. Л. Логвина. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 304 с.

У статті аналізуються структурні геополітичні зміни, що сталися у світі на рубежі ХХ-ХХІ ст., пов'язані з виникненням, розвитком і функціонуванням нових держав, розглядаються особливості процесу державоутворення в умовах глобалізації і демократизації політичного простору. Автором представлена періодизація процесу державоутворення в політичній історії, виявлені особливості цього процесу в новітній час і позначені політичні ризики, супутні виникненню нових держав.

The article analyzes the structural geopolitical changes taken place in the world at the turn of the 20th and 21st centuries connected with the formation, development and functioning of the new states; it also considers the peculiarities of the state formation process in the context of globalization and democratization of the political space. The author presents the state formation process periodization in political history, reveals this process peculiarities within modern time and designates political risks associated with the emergence of the new states.

Стаття надійшла до редколегії 16.01.2015

УДК 364:323.21(477)

Драшкович А. І., ОНУ імені І. І. Мечникова

ПРИЙНЯТТЯ ВЛАДНИХ РІШЕНЬ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СУТНОСТІ ЛЕГІТИМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

У статті розглядаються шляхи та механізми прийняття політичних рішень та виокремлюються шість теоретичних підходів до цього процесу – елітизм, плюралізм, марксизм, корпоративізм, професіоналізм, технократія. Для забезпечення високого рівня довіри до влади з боку громадян, легітимності владних рішень важливою умовою виступає суб'єктивність рішення. При цьому розглядається декілька основних типів технологій прийняття та реалізації рішень елітними групами, зокрема популізм, консерватизм, демократизм та радикалізм.

На сучасному етапі розвитку в Україні одним з головних питань стає наближення влади до громадян, як у територіальному сенсі

(перенесення частини рішень на рівень місцевого самоврядування), так і в метафізичному – тобто врахування інтересів та потреб громадян у діяльності владних інституцій, що призведе до зростання рівня довіри громадян до влади, а у кінцевому результаті – підвищенню рівня легітимності влади та її рішень.

У цьому процесі найважливіша роль належить інформаційній сфері, комунікації, вчасному інформуванню населення про діяльність влади та доведення до влади інтересів та вимог громадян, громадських організацій. Демократизація взаємодії влади та суспільства, повноцінна участь громадян у процесі прийняття владних рішень неможлива без забезпечення вільного доступу до інформації щодо функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, реалізації ними державної політики та управління окремими сферами суспільного (соціального, економічного, політичного, культурного) життя.

Ще одним важливим фактором у легітимації владного рішення виступає рівень загальної, політичної і правової культури влади та суспільства, знання і розуміння власних прав та обов'язків у процесі вироблення, прийняття та реалізації владних рішень.

У сучасних умовах до політики, через виборчий механізм, залучена переважна більшість пересічних громадян України, що засвідчує їх небайдуже ставлення до того, що відбувається в державі. Так, останнім часом в Україні спостерігається досить висока активність громадян під час виборчих кампаній, опитувань громадської думки, інших суспільно-політичних акцій, що є беззаперечною ознакою демократичного розвитку суспільства та легітимності прийнятих владних рішень.

У моделі прийняття рішень можна виділити наступні структурні елементи, які і визначають процес та результат політики. До них відносяться такі структури влади, як: клас, багатство, бюрократичні й політичні утворення, групи тиску, а також технічні знання чи професіонали (В. Парсонс [1]). Якщо поставити у центр аналізу кожний з цих структурних елементів, то можна виокремити шість теоретичних підходів до прийняття рішень: елітизм, плюралізм, марксизм, корпоративізм, професіоналізм, технократія.

Для забезпечення високого рівня довіри до влади з боку громадян, легітимності владних рішень важливим виступає суб'єктивність рішення – тобто питання, хто приймає та реалізує владні рішення, впроваджує політику? Отже, елітизм є одним із визначальних підходів до владного рішення, а у центрі аналізу знаходиться еліта як група, відповідальна за політичний курс країни, її внутрішню та зовнішню політику.

При цьому, як правило, можна виділити декілька основних типів технологій прийняття та реалізації рішень елітними групами, зокрема популізм, консерватизм, демократизм та радикалізм. Популізм передбачає пряму апеляцію еліт до громадської думки, до безпосереднього врахування масового настрою. Тому він обов'язково зорієнтований на спрощення запропонованих цілей, забезпечення подолання всіх протиріч та швидке просування до успіху. Достатньо часто в таких випадках використовують лестощі, залякування внутрішньою або зовнішньою погрозою, безпідставні обіцянки, а то і демагогію. Найбільш часто популізм використовується при харизматичному правлінні, але популістські заходи можуть стати складовою частиною політичного курсу і при інших режимах, у тому числі тих, які дотримуються раціональних методів управління.

Елітизм в цілому зорієнтований на різного роду посередницькі форми взаємодії з громадянами, у тому числі під час виборчих змагань, акцентують увагу на розвиток представницьких органів та структур в політичному процесі. Широкого розповсюдження набуває тут діяльність тіншових, апаратних механізмів влади.

Консерватизм характеризує стійке прагнення влади за будь-яких суспільних перетворень приймати рішення, які сприяють збереженню тих чи інших інститутів, структур або стосунків влади.

Радикалізм призводить до протилежних результатів, він рідко принесе суспільству мир, порядок та спокій, при ньому насилля виступає як основний метод управління.

У сучасних умовах процес прийняття владного рішення абсолютно неможливий без відповідної участі в них різноманітних суб'єктів політичного процесу. Згідно з теорією раціонального вибору, більшість людей схильні до раціональної поведінки (при цьому їй притаманна певна логіка). Прихильники такого погляду вважають, що людина намагається в усьому, в тому числі й у політиці, досягти максимального результату за рахунок оптимальних, а отже – найменших затрат і зусиль. Прихильники теорії «мічиганської моделі» доповнюють теорію раціонального вибору: вони вважають, що в політичній діяльності домінує партійна ідентифікація людини, яка є результатом або похідною від політичної соціалізації. Як зазначає вже цитований дослідник В. Терличка, «прихильники концепції елітаризму вважають, що державну політику розробляють і визначають аспекти її впровадження, обрані чи призначені професіонали. Вони добре підготовлені, поінформовані і через це компетентні, а надмірне розширення соціального представництва і кордонів політичної участі призводить до кризи та зниження ефективності дії усієї системи державного управління.

Суб'єктом державної політики виступає еліта, котрій делегуються основні повноваження з прийняття стратегічних для країни рішень і яка акумулює колективну волю нації [2, 135].

Політична участь не тільки забезпечує реалізацію інтересів і запитів громадянина в процесі політичної діяльності, а водночас, як уже зазначалося у першому розділі, є дієвим засобом політичної соціалізації, формування політичної культури, громадянської позиції особи.

У політичній діяльності громадян стосовно участі у прийнятті владних рішень вирізняють кілька типів політичної поведінки: конформізм, політичну індиферентність та політичний активізм. Останнє притаманно тим, кого реальний стан не лише у процесі прийняття владних рішень, в політиці та у суспільстві в цілому абсолютно не влаштовує, і вони готові до активних дій зі змін стану справ.

Люди з таким типом політичної поведінки активно залучаються до політичного, суспільного життя, глибоко переконані, що саме завдяки їх особистій участі стан справ у суспільстві зміниться на краще. Саме з таких громадян формуються політичні лідери. Саме вони виступають найбільш активною частиною політичної еліти, визначальним чином впливають на процес прийняття та реалізації владних рішень.

Розглянемо їх типологію більш детально. В залежності від характеру поведінки, політики, учасники політичного процесу поділяються на політичних лідерів, активістів, послідовників, лідерів громадської думки.

Політичні лідери, як правило, очолюють політичний рух завдяки підготовленості, авторитету, соціальному статусу тощо. Активісти виступають посередниками між лідерами і тими, хто йде за ними, підтримує їх. Фактично вони впливають на рядових учасників політичних дій і процесів, дещо змінюють стратегію і тактику політичного дійства. Послідовники мають різний ступінь політичної, соціальної активності, в цілому підтримують ідеї лідерів, але з певних причин не досить чітко усвідомлюють навіть власні інтереси у політичній боротьбі і тому менш активні, ніж активісти. Лідери громадської думки не стільки організаторською, організаційною діяльністю, скільки інтелектуальною (особливо в засобах масової інформації) підсилюють емоційне, психологічне напруження навколо політичних проблем, до яких привернуто увагу багатьох людей.

У процесі прийняття владних рішень проявляються певні лідерські якості, які впливають як на політичну систему в цілому, так і на рішення, зокрема. На думку відомого українського дослідника М. Головатого, серед них варто відзначити такі:

– акумулятивність. Ця риса є вирішальною з точки зору взаємодії із суспільством, врахування громадської думки у прийнятті рішень,

особливо для лідерів високого, загальнонаціонального, загальнодержавного рівня. Вона полягає в здатності акумулювати і адекватно виражати у своїй діяльності інтереси певних, досить великих мас;

– компетентність. Це всебічна підготовленість політичного лідера до діяльності у сфері політики, суспільних відносин. Компетентність набувається в результаті постійного і глибокого навчання, самоосвіти, самовдосконалення. Значною мірою компетентність зумовлюється тривалістю та досвідом політичної діяльності політичного лідера;

– наявність чіткої політичної програми. У справді авторитетних, популярних політичних лідерів програми здебільшого відповідають інтересам їх електорату, інтересам великих соціальних груп або класів;

– інноваційність. Це здатність постійно генерувати, продукувати нові ідеї, по-новаторському осмислювати старі, відомі сентенції, вміння їх коригувати, розвивати і вдосконалювати. Ще краще, якщо політичний лідер вміє не лише конструювати нові ідеї, а й пропонує механізми їх практичної реалізації. Така здатність завжди імponує його прихильникам, електорату;

– велика популярність, яка досягається завдяки ефективності політичної діяльності вдалих іміджевих стратегій, вміння завойовувати симпатії людей, та іноді – звичайного популізму;

– політична гнучкість: лідер високого рівня, як правило, успішно вибирає альтернативні рішення, завойовує симпатії і прихильність у результаті неординарних дій і вчинків;

– політична воля, вміння і здатність брати на себе відповідальність. Ця важлива риса притаманна сміливим, рішучим політикам, які швидко знаходять вихід з критичної суспільної ситуації і беруть на себе відповідальність за прийняті рішення;

– гострий розум, політична інтуїція. Ці, певною мірою вроджені якості, лідер постійно розвиває. Йдеться про вміння мислити аналітичне, неординарно, прораховувати і передбачати можливий розвиток подій. Такі якості притаманні небагатьом політичним лідерам;

– організаційні здібності. Вони потрібні політичному лідерові будь-якого масштабу, але особливо важливі для лідерів, які є національною елітою, насамперед президентів, керівників парламентів, урядів, міністрів, лідерів найвпливовіших політичних партій, об'єднань, сил;

– мова політичного лідера. Йдеться про мову, якою спілкується політичний лідер, політичну термінологію, поняття, властиві лідерові з високим рівнем загальної і політичної культури;

– володіння політичними технологіями. Справжній політичний лідер повинен професійно володіти комплексом (системою) спеціальних,

цілеспрямованих, послідовних та ефективних дій і прийомів, що забезпечують очікувані ним політичні результати діяльності. До того ж політик повинен досконало володіти політичним маркетингом – системою пропаганди, підкреслення і демонстрації кращих рис, притаманних йому самому або тим, кого він підтримує в політиці;

– популізм. Виокремлюємо цю якість у її позитивному розумінні, оскільки «робота на публіку» притаманна фактично всім політичним лідерам, також словосполучення «популістське рішення» стало візитівкою для дій влади під час, або напередодні виборчої кампанії. Вдало використаний популізм – постійна поява перед людьми, не застережливе спілкування з ними, тільки на користь політикові. Шкода, коли такий популізм потім не підкріплюється конкретикою політичної, суспільне корисної діяльності [3, с. 25].

Для даного дослідження важливо виокремити та проаналізувати якості політичного лідера загальнонаціонального масштабу, які дещо відрізняються від вищенаведених.

Саме від загальнонаціональних лідерів залежить прийняття важливих владних рішень, які асоціюються та ототожнюються у громадській думці із діями державної влади, державною політикою в цілому. Це такі якості, як:

– уміння бачити, виокремлювати проблему і генерувати ідеї, розробляти політичні завдання загальнонаціонального характеру. Без такого таланту політичний лідер рідко піднімається над особистими, містечковими інтересами;

– готовність персоніфікувати функціональні цінності відповідно до конкретного історичного періоду. Ідеться про вміння бачити і вирішувати ту чи іншу проблему з урахуванням як історичного досвіду, практики, так і особливостей реального історичного часу;

– уміння генерувати ідеї, розробляти програми не лише на загальнонаціональному рівні, а й у разі потреби узгоджувати інтереси багатьох суб'єктів політичного процесу;

– уміння вселяти віру, оптимізм у весь народ, націю, великі соціальні групи. Така якість найчастіше притаманна харизматичним лідерам;

– політичне уявлення. Ця риса притаманна політикам неординарним, високого рівня, її можна пояснити як своєрідний інтуїтивний і раціональний творчий елемент політики, спосіб визначення і оцінювання кризової ситуації, стратегії пошуку рішень, здійснення конкретного політичного курсу [3, с. 26].

Розглядаючи проблему особистості як суб'єкта прийняття політичних рішень, відомий польський політолог А. Бондар так диферен-

ціював суб'єктів політичного процесу, які безпосередньо впливають на прийняття владного рішення:

– громадяни, які фактично ніякого більш-менш помітного впливу на політику, політичне життя не мають. Таких громадян у кожній країні досить багато, включаючи не лише байдужих до політики, а й взагалі аполітичних;

– громадяни, які входять до складу громадських організацій, і навіть кількох, однак таких, що недостатньо активно впливають на політичний процес;

– громадяни, які є членами активно діючих партій, громадських організацій та об'єднань;

– громадський, політичний діяч, діяльність якого в політиці досить помітна і відчутна;

– професійний політик, для якого політична діяльність – це задоволення власних матеріальних, духовних, соціальних та інших інтересів і потреб;

– політичний лідер як найвища посадова особа у політичному, суспільному житті (президент, прем'єр, спікер та ін.) [Цит. за: 4, с. 123].

Статус політичного лідера можна розглядати з різних поглядів – функціонально-рольового (йдеться про певний статус, що його завоював будь-який член групи, колективу); професійного (у цьому разі має значення місце лідера серед інших у професійній ієрархії стосовно конкретної предметної сфери діяльності); морально-етичного (такий статус пов'язаний з характером оцінки колективом особистісних людських морально-етичних якостей лідера).

Враховуючи це, необхідно звернути увагу, перш за все, на структуруючі елементи процесу розробки та впровадження владних рішень та функціональних зв'язків між ними. У демократичному суспільстві етапна модель розробки та впровадження владних рішень складається з таких елементів:

- 1) етапу виявлення та структурування політичної проблеми;
- 2) висунення та розгляд альтернатив вирішення політичної проблеми експертними інституціями, оцінка наявних політичних альтернатив, що може відбуватися за низкою критеріїв;
- 3) включення альтернативи-переможці до урядового або парламентського порядку денного та її легітимізація;
- 4) впровадження та підсумкове оцінювання результатів політичного рішення.

Такими причинами є не тільки навмисно нечітке визначення меж політичної проблеми, оцінювання засобів її вирішення, а й суперечність у баченні шляхів її вирішення місцевою бюрократією та обраними особами, що перебувають під тиском локальних зацікавлених груп.

На думку українського дослідника С. Кузнецова, «сутність легітимаційного потенціалу державної влади, що проявляється в конкретних підставах та мотивах, які мобілізують для публічного доказу легітимності політичного курсу і які мають соціальну силу для створення та досягнення соціально-політичного консенсусу, що є найважливішою умовою легітимаційного процесу» [5, с. 6].

Таким чином, легітимність владних рішень в умовах демократичного політичного режиму ґрунтується на особливих процедурах відносин між громадянами та політичними акторами й відрізняється наявністю способів і методів внутрішнього розподілу влади.

Бібліографічний список:

1. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики / В. Парсонс ; пер. з англ. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 549 с.
2. Тертичка В. В. Державно-політичне рішення як об'єкт наукового аналізу / В. В. Тертичка // Вісн. УАДУ. – 2009. – № 2. – С. 135-142.
3. Головатий М. Ф. Професія – політик / М. Ф. Головатий. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 88 с.
4. Кухта Б. Політична влада та її рішення / Б. Кухта. – Львів : ЦПД, 2006. – 240 с.
5. Кузнецов С. С. Процес легітимації державної влади в Україні в умовах сучасних демократичних трансформацій : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / С. С. Кузнецов ; ОНЮА. – Одеса, 2008. – 16 с.

В статье рассматриваются пути и механизмы принятия политических решений и выделяются шесть теоретических подходов к этому процессу – элитизм, плюрализм, марксизм, корпоративизм, профессионализм, технократия. Для обеспечения высокого уровня доверия к власти со стороны граждан, легитимности властных решений важным условием выступает субъектность решения. При этом, рассматриваются несколько основных типов технологий принятия и реализации решений элитными группами, в частности популизм, консерватизм, демократизм и радикализм.

The article discusses the ways and mechanisms of political decision making and the allocation of six theoretical approaches to this process – elitism, pluralism, marxism, corporatism, professionalism, technocracy. To ensure a high level of trust to power by citizens and to legitimacy of government decisions an subjectivity of solutions acts as important condition. At the same time several basic types of technology adoption and implementation of decisions by elite groups is analyzed, in particular the populism, conservatism, democracy and radicalism.

Стаття надійшла до редколегії 24.12.2014